

ΑΡΗΣ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

Τι χολέρα, τι πανούκλα

**ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ
ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΗΘΕΝ ΕΝΑΜΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ**

ΑΕΝΑΟΝ 2015

Εισαγωγή

Αυτή τη λαϊκή έκφραση την λέμε όταν θέλουμε να επικρίνουμε δυο προτεινόμενες εναλλακτικές λύσεις τις οποίες θεωρούμε εξ ίσου επιζήμιες.

Το νόημα είναι είναι το ίδιο. Η χολέρα και η πανούκλα είναι και οι δυο αναπότρεπτα θανατηφόρες επιδημίες. Ανάλογες φράσεις είναι «η πορεία είναι μονόδρομος», «δεν υπάρχει plan B» , «όλοι οι γύφτοι μια γενεά» , «από τη Σκύλα στη Χάρυβδη», «ή Καραμανλής ή τα τανκς» .

Πιο ρεαλιστική όμως είναι η αρχαία παροιμία που λέει «Δυσίον κακοίν προκειμένονιν το μη χείρον βέλτιστον» (Απ' τα δύο κακά, το λιγότερο χειρότερο είναι το προτιμότερο) γιατί δίνει μια διέξοδο στα διλήμματα.

έπιδημία

Ια. εμφάνιση, σε μία περιοχή, ορισμένης αρρώστιας, συνήθ. μολυσματικής, η οποία γρήγορα προσβάλλει μεγάλο αριθμό ατόμων: ~ γρίπης / τύφου / χολέρας / πανούκλας. || η ίδια η αρρώστια: Η πείνα και οι επιδημίες κάνουν θραύση. β. (μτφ.) για γεγονός, συνήθ. δυσάρεστο, που σε ορισμένη χρονική περίοδο συμβαίνει συχνά: επιδημία ληστειών / φόνων / αυτοκτονιών / βιασμών. ΙΙ. (λόγ.) διαμονή, ιδίως μόνιμη, σε έναν τόπο.

λόγ. < αρχ. Επιδημία: ή, διαμονή σε ένα μέρος, σε Πλάτωνα. Πβλ. Την δέηση υπέρ των «παρεπιδημούντων εν τη πόλει και ενορία ταύτη» και το τέλος παρεπιδημούντων στο οποίο είναι υπόχρεοι είναι όλες οι επιχειρήσεις ξενοδοχείων, ενοικιαζομένων δωματίων, επιπλωμένων διαμερισμάτων, camping και κάθε είδους τουριστικών καταλυμάτων.

Πανώλη

Η λέξη προέρχεται από το ουσιαστικοποιημένο επίθετο ο, η πανώλης (του/της πανώλους), το πανώλες.

Ορθον η πανώλης , η ολέθρια καταστροφική, η θανατηφόρος.

Εννοείται ότι προσδιορίζει το ουσιαστικό νόσος (πανώλης νόσος) και σημαίνει την ασθένεια που καταστρέφει τα πάντα. (παν+όλλυμι). Ανάλογα σχηματίζονται και τα επίθετα εξώλης και προώλης.

Με τον όρο Πανώλη(ς) εννοείται οξεία λοιμώδης νόσος, που προκαλείται από το βακτήριο *Yersinia pestis* (βάκιλος του Γερσίν). Η νόσος μεταδίδεται στον άνθρωπο από το τσίμπημα ψύλλων, (κυρίως του είδους *Xenopsylla cheopis*), που παρασιτούν σε άρρωστο μαύρο αρουραίο. Μεταδίδεται εύκολα και γρήγορα με άμεση ή έμμεση επαφή, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις πνευμονικής εντόπισης, οπότε μεταδίδεται ακόμα και με τα σταγονίδια. Είναι βαριάς μορφής ασθένεια, με υψηλό πυρετό και τοξική κατάσταση. Η ασθένεια εμφανίζεται σε τρεις μορφές:

1. βουβωνική (έντονη αιμορραγική λεμφαδενίτιδα),
2. πνευμονική, που είναι ιδιαίτερα μολυσματική μορφή (βαριά πνευμονία)
3. σηψαιμική.

Η Μαύρη Πανώλη, 14ος Αιώνας

«Στα τέλη του 13ου αιώνα, η πίστη στο καθαρτήριο ήταν ευρέως διαδεδομένη», λέει ο Γάλλος ιστορικός Ζακ λε Γκοφ. Στις αρχές του 14ου αιώνα, ο Δάντης έγραψε

το σημαντικό έργο Η Θεία Κωμωδία, το οποίο περιείχε παραστατικές περιγραφές της κόλασης και του καθαρτηρίου. Έτσι δημιουργήθηκε ένα θρησκευτικό κλίμα που έκανε τους ανθρώπους να αντιμετωπίζουν την πανώλη με φοβερή απάθεια και μοιρολατρία, θεωρώντας την τιμωρία από τον ίδιο τον Θεό. Αυτή η απαισιόδοξη νοοτροπία συνέβαλε στην εξάπλωση της ασθένειας. «Τίποτα δεν θα μπορούσε να παράσχει πιο πρόσφορο έδαφος στην πανώλη», παρατηρεί το βιβλίο Ο Μαύρος Θάνατος (The Black Death), του Φίλιπ Ζίγκλερ.

Την περίοδο του μεσαίωνα η πανούκλα στοίχισε τη ζωή σε 75 εκατομμύρια ανθρώπους. Η επιδημία αποδεικνυόταν θανατηφόρα σε διάστημα μόλις τριών ημερών, με τα θύματα να ανεβάζουν πυρετό και τους λεμφαδένες τους να πρήζονται ώσπου έσκαγαν.

Καθώς ο αριθμός των νεκρών αυξανόταν, μερικοί στράφηκαν στον Θεό για βοήθεια. Άντρες και γυναίκες έδωσαν όλα τους τα υπάρχοντα στην εκκλησία, ελπίζοντας ότι ο Θεός θα τους προστάτευε από την αρρώστια — ή τουλάχιστον θα τους αντάμειβε με ουράνια ζωή αν πέθαιναν. Έτσι η εκκλησία συγκέντρωσε στα χέρια της μεγάλο πλούτο. Φυλαχτά και εικόνες του Χριστού ήταν επίσης μερικά από τα συνηθισμένα αντίδοτα. Άλλοι στράφηκαν στη δεισιδαιμονία, στη μαγεία και στον κομπογιαννιτισμό για θεραπεία. Αρώματα, ξίδι και ειδικά σκευάσματα λεγόταν ότι μπορούσαν να αποτρέψουν την ασθένεια. Άλλη μια θεραπευτική αγωγή την οποία προτιμούσαν πολλοί ήταν η αφαίμαξη. Οι ευρυμαθείς γιατροί του Πανεπιστημίου του Παρισιού έφτασαν στο σημείο να αποδίδουν την ασθένεια στη θέση των πλανητών! Ωστόσο, οι αβάσιμες εξηγήσεις και «θεραπείες» δεν αναχαίτισαν ούτε στο ελάχιστο την εξάπλωση της θανατηφόρας επιδημίας.

Αν παρόμοιο περιστατικό ξεσπούσε σήμερα, τα γεγονότα θα ήταν ακόμη πιο καταστροφικά, χάρη στην ευκολία με την οποία μετακινούνται οι άνθρωποι. Περισσότερα από 8 εκατομμύρια άτομα ταξιδεύουν καθημερινά, καθιστώντας τον περιορισμό του ιού σχεδόν αδύνατο.

ὄλλῡμι και ὄλλῡω

(από ΝΟΛ)- παρατ. ὄλλυν, γ' πληθ. ὄλλυσαν, μέλ. ὀλέσω, Επικ. επίσης ὀλέσσω, Ιων. ὀλέω, Αττ. ὀλῶ, -εῖς, -εῖ· ἀόρ. α' ὄλεσα, Επικ. ὄλεσα, ὄλεσσα — Μέσ., ὄλλῡμαι, παρατ. ὄλλῡμην, μέλ. λύομαι, Επικ. ὀλέομαι, ἀόρ. β' ὄλόμην, Ιων. γ' ε-νικ. ὀλέσκετο, μτχ. ὀλόμενος, ως επίθ., βλ. οὐλόμενος· παρακ. ὄλωλα, ὄλώλειν (βλ. κατωτ. Β. ΙΙΙ).

Το το αρχαίο ρήμα **ολλυμι** έδωσε την **απώλεια**, το γραφείο **απολεσθέντων** αντικειμένων, το **απολωλός** πρόβατο, το επίθετο **λωλός**: ο χαμένος, αυτός που τα έχει χάσει, ο ανόητος (από την μετοχή παρακειμένου ολλωλως, του ο εκληφθέντος ως άρθρου > ο λωλλος,> λωλος) , τα σύνθετα **εξώλης** και **προώλης**.

Πβλ. Την Αναστάσιμη Προσευχή που τελειώνει έτσι;
Δια παντός ευλογούντες τον Κύριον,
υμνούμεν την Ανάστασιν Αυτού.
Σταυρόν γαρ υπομείνας δι' ημάς,
θανάτω, θάνατον **ώλεσεν**.

Και την Ιλιάδα του Όμηρου που αρχίζει έτσι:

Ραψ. 1,στ. 1: μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος **οὐλομένην**,
ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε,
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν ἡρώων,
αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσιν τε πᾶσι,
Διὸς δ' ἔτελείετο βουλή, ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε Ἀτρεΐδης τε ἄναξ
ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς.
Τίς τ' ἄρ σφωε θεῶν ἕριδι ξυνέηκε μάχεσθαι; Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός: ὃ γὰρ βασιλῆϊ
χολωθεὶς νοῦσον ἀνά στρατὸν ὄρσε κακὴν, **ὀλέκοντο** δὲ λαοί, οὐνεκα τὸν Χρῦ-
σσην ἠτίμασεν ἀρητῆρα Ἀτρεΐδης:

Χολέρα

Ο Ησύχιος στο λήμμα **Χολέρα**: σωλήν δι' ου τὸ ὕδωρ ἀπο τῶν κεράμων φέρεται
εξακοντιζόμενον, **χολέρα** ἐκκρισις κάτωθεν διὰ γαστρός καὶ ἀνωθεν δια στόμα-
τος ἔμετος. Πράγματι **χολάδες** ἀπὸ τὴν ρίζα **ΧΟΛ** που συγγενεύει με τὴν ΚΟΛ
(κόλον, εντερον)

χολάς-άδος θηλυκό: τὸ έντερο, τὰ εντόςθια, συνήθως στον πληθυντικό (**χολά-
δες**) έντέρων τὰ μέν ἄνω λεπτά καὶ χολώδεα μέχρι τυφλοῦ, χολάδες ἐπίκλην:
ἀπὸ δὲ τουτέων τὰ κάτω παχέα καὶ σαρκώδεα μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ εὐθέος
έντέρου. (Αρεταίος, περί Δυσεντερίας)

Περίληπτικό όνομα

Οι θανατηφόροι λοιμώδεις νόσοι στην Μεσαιωνική Ελληνική Γλώσσα περιγράφο-
νται με το περίληπτικό επίθετο **θανατικό** [ενν. συμβάν] και το όποιο πλέον ε-
κλαμβάνεται ως ουσιαστικό .

Πβλ. Εμμανουήλ Γεωργιλιά «το **θανατικό** της Ρόδου» στα 1498
Που αρχίζει έτσι

*Χιλιοστῶ τῶ ἔτει τε τετρακοσιοστῶ τε
σὺν ἄλλοις ἐνενήκοντα καὶ ὀκτῶ πληρεστάτοις
θνήσις καὶ μόρος ἐκ θεοῦ καὶ παιδείυσις ἢ ἐκ τούτου,
θανατικὸν ἐπέσωσεν εἰς τὸ νησὶν τῆς Ῥόδου,
5 καὶ ἤρχισεν ἀπὸ μηνὸς αὐτοῦ τοῦ ὀκτωβρίου
κ' ἐκράτει μῆνας εἴκοσι ἢ λοίμη τοῦ θανάτου,
κυριαρχοῦντος τοιγαροῦν τοῦ μεγαλομαστοροῦντος
φρᾶ Πέτρου τε δὲ Ἀββουσσῶν, ἔτι καὶ καρδιάλου
δὲ Σάντου Ἀνδρειάνου τε καὶ ὁ αὐτὸς φρᾶ Τζόρτζης.
10 καθέδρας ἀποστολικῆς τῆς μητροπόλεως Ῥόδου
ἦτον ὁ ἀγιώτατος ὁ σοφὸς Μητροφάνης,
ἀρχιερεὺς πανάρετος, καλὸς μητροπολίτης ·
ἐν τῶδε τῶ θανατικῶ καὶ αὐτὸς ἀπεβίω.*

Τὴν ονομασία αὐτή θα συναντήσουμε στον στίχο #80 τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερία τοῦ
Διονυσοῦ Σολομοῦ

80. Στέλνει δ ἄγγελος τοῦ ὀλέθρου
Πεῖνα καὶ θανατικὸν,
Παῦ μὲ σχῆμα ἑνὸς σκελεθροῦ
Περπατοῦν ἀντάμα οἱ δύο.

Ο φόβος των επιδημιών

Πριν από περίπου 2.400 χρόνια ένας θανατηφόρος λοιμός είχε σαρώσει την αρχαία Αθήνα. Σε πέντε χρόνια, έχασαν τη ζωή τους ίσως το ένα τέταρτο του πληθυσμού της πόλης-κράτους, που ήταν τότε υπό πολιορκία από την Σπάρτη. Χιλιάδες Αθηναίοι βρήκαν φρικτό θάνατο. Το πρώτο σύμπτωμα των ασθενών, ήταν ένας εξοντωτικός πυρετός, ακατάσχετη αιμορραγία από τα μάτια, εμετός και συνέχεια της αιμορραγίας, ακολουθούμενη από εξανθήματα και διάρροια. Έτσι, με αυτή την τρομοκρατική μάστιγα, που προκάλεσε τεράστια θνησιμότητα, ήρθε απροσδόκητα και πρώιμα, το τέλος του χρυσού αιώνα. Ο πολιτισμός και η οικονομική άνθηση υποχώρησαν σημαντικά και η μοίρα της Αθήνας επηρεάστηκε καθοριστικά. Άρα και η πορεία των ελληνικών πόλεων. Ο Περικλής, ο ηγέτης που σηματοδότησε εκείνη την εποχή, ήταν ένας από τους χιλιάδες πολίτες που υπέκυψαν στην επιδημία.

Με ανύπαρκτη την μικροβιολογία οι άνθρωποι του μεσαίωνα απέδιδαν την επιδημία σε ενεργεία του θεού. Πολλοί πιστεύουν ακόμα και σήμερα ότι ο αγαθός και φιλάνθρωπος και ελεήμων θεός είναι αυτός που στέλνει αυτές τις επιδημίες και συμφορές για να μας τιμωρήσει για τις αμαρτίες μας. Τώρα τι αμαρτίες έχουν κάνει τα μωρά παιδάκια που πεθαίνουν σαν τις μύγες από τύφο, χολέρα, ελονοσία κλπ η εμη μετριότης δεν μπορεί να το εξηγήσει. Αφήνω το θέμα σε έμπειρους ταχυδακτυλουργούς - θεολόγους που ασφαλώς έχουν κάποια εξήγηση¹ στο σεντούκι των αρλουμπολογιών τους έτοιμη για τα χαίνοντα στόματα των εμφόβων πιστών.

Ο φόβος φυλαει τα έρημα λέει ο λαός , αλλά και ο φόβος είναι ο πατέρας όλων των θρησκειών βλ. τις πληγές του Φαραώ, τις δεήσεις προς τον ουράνιο πατέρα για προστασία υπό λοιμού, λιμού, πυρός, μαχαίρας , επιδρομής αλλοφύλων, αιφνιδίου θανάτου κλπ. Αφού ο θεός στέλνει η τουλάχιστον δεν αποτρέπει τις επιδημίες δικαίως καλείται ουράνιος πατήρ αφού είναι εξ όσου αποτελεσματικός με το ουράνιο , της ατομικής βόμβας του Ναγκασάκι και της Χιροσίμα. Μονό μια αποστολή πανώλης κόστισε το θάνατο σε 75 εκατομμύρια ανθρώπους.

¹ Ίσως επειδή ο πατηρ ο αιωνιος είναι «Θεός ζηλωτής, ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς»

Ἐξοδος, 20: 5-6 & Δευτερονόμιον, 5: 9-10)

Οι μόρτες

Πολλοί συγχέουν το «**μόρτης**» με το «μάγκας». Η λέξη «**μόρτης**» προέρχεται από την Λατινική λέξη «**mors**» που σημαίνει «**θάνατος**».

Η γενική του **mors** είναι **mortis**

Όταν στην Ευρώπη είχε εξαπλωθεί το «μαύρο θανατικό», δηλαδή, η **χολέρα**, στη Φλωρεντία που είχε και τα περισσότερα θύματα, δεν υπήρχαν πια νεκροθάφτες για να θάψουν τους πεθαμένους. Οι πλούσιοι κάτοικοι πλήρωναν μεγάλα ποσά σε αυτούς που θα αναλάμβαναν τις ταφές.

Οι νεκροθάφτες αυτοί λέγονται **pizzicamorti** από το **mortus** πληθ. **morti** γεν **mortis** > **pizzicamorti** = νεκροθάφτες ή τυμβωρύχοι, ιδιόρρυθμη λέξη του επτανησιακού ιδιώματος (Λευκάδα) από το Ιταλικό **pizzicare** + **mortis** (αυτός που τσιμπάει, παίρνει τους νεκρούς ή παίρνει από τους νεκρούς, αυτός που συλεί > ιερόσυλος).

Ο κλέπτων τους νεκρούς (**mortis** > πρφ. Μόρτις > μόρτης).

Ο **μόρτης**, ουσιαστικό που δηλώνει τον **αλήτη**, το **αλάνι** ετυμολογείται και κατά Μπαμπινιώτη 131 από το **mortus** =νεκρός. Η ετυμολογία στερείται βάσης. Το αλάνι είναι ζωντανότατο και ο αλήτης αενάως περιφερόμενος.

Το αλάνι λέγονταν μόρτης γιατί ήταν κακοποιό στοιχείο και πιθανόν σεσημασμένο : τυμβωρύχος.

Οι πιτσικαμόρτοι της εποχής της χολέρας, αν και βρίσκονταν στο κοινωνικό περιθώριο πλούτισαν. Το ίδιο συνέβαινε και στην Αθήνα το 1854.

Η σύλληψη των νεκρών ήταν διαδεδομένη μέθοδος πλουτισμού κατά τον μεσαίωνα. Υπό το πρόσχημα παροχής κάποιας υπηρεσίας (πχ. πρώτες βοήθειες τραυματία, ανακομιδή νεκρού, σβέσης πυρκαγιάς) , διάφοροι επιτήδριοι (Ναΐτες, Ιωαννίτες, πιτσικαμορτοι, τουλουμπατζήδες της Πολης) σκύλευαν ζώντας και νεκρούς για καταλήξουν πάμπλουτοι και συνήθως και τοκογλύφοι.

Φράσεις

Τι Πλαστήρας, τι Παπάγος... άσπρος σκύλος, μαύρος σκύλος, ούλοι οι σκύλοι μια γενιά!

Το δήλωνε από τη Μόσχα στις 21 Οκτωβρίου 1952 ο γενικός γραμματέας του παράνομου τότε ΚΚΕ, Νίκος Ζαχαριάδης, ενόψει των εκλογών του ίδιου έτους στη χώρα, μια δήλωση που αντιμετωπίστηκε άλλοτε ως «προπατορικό αμάρτημα» και άλλοτε ως «μύθος», προκαλώντας αναλύσεις και συζητήσεις που διαρκούν μέχρι τις μέρες μας.

Αν διαβάσει κανείς τις βιογραφίες και των δυο ανδρών θα διαπιστώσει ότι το ήθος του Πλαστήρα δεν το είχε ουδέ κατά κεραϊάν ο Παπάγος. Και το αμάρτημα είναι να βάζουμε όλους που δεν συμφωνούν μαζί μας στον ίδιο ντορβά.

[ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ](#)

pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turris.

Ο ωχρός θάνατος όμοια βάζει το πόδι του στις καλύβες των φτωχών και τους πύργους των βασιλιάδων.
(ΟΡΑΤΙΟΣ, ΩΔΑΙ, 1.4.13-14.)

Παροιμίες

Σαν πεθάνω από συνάχι η πανούκλα τύφλες να 'χει.

Αυτό που ζημιώνει κάποιον προσωπικά είναι πιο σημαντικό από τις μεγάλες κοινωνικές πληγές.

Η περιφραση «τυφλες να 'χει» σημαίνει :«ας διαπομπευθει! Λιγο με ενδιαφerei!»

πβλ. Σαν θέλει η νύφη κι ο γαμπρός τύφλα να 'χει ο πεθερός.

Συγγενικά

Λοιμικός, λοιμική, λοιμικόν

Επίθετο τριγενές και τρικατάληκτον αυτος, αυτή αυτό που ανήκει στον λοιμό.

Η λοιμική [ενν. νόσος] έμεινε επί πολλά χρόνια στο Ελληνικό λεξιλόγιο για να περιλάβει συλλήβδην κάθε λοιμώδη νόσο.

Στην Αθήνα στην χερσόνησο του Αγίου Κόσμου στο Ελληνικό βρισκόταν ένα άχαρο κτήριο, σα στρατώνια ερειπωμένο και εγκαταλελειμμένο ήταν το παλαιό λοιμοκαθακτήριο[4]

βλ. ΕΛΛΗΝΙΚΟ Τοπωνυμία της περιοχής του Άεροδρομίου, προκύψασα μετά τό 1900, έκ παρετυμολογίας τής προϋπαρχούσης όνομασίας Λοιμικό, ήτις έσήμαινε λοιμοκαθακτήριον. [260](#)

Όμως υπερ τα 13 τοπωνυμια στην συγχρνη Ελλάδα φερουν το ονομα «ελληνικο» . Το ονομα ενός τοπου χρησιμευει για να τον διαστελλει από τους άλλους. Για τον λογο αυτό δεν υπαρχουν πουθενα αλλου τετοια τοπωνυμια. Φαντασθητε χωριά με ονοματα English, Francais, Italiano, Deutch.

Όλα ονομαστηκαν ετσι γιατι εκει υπηρχαν αρχαιοι ναοι «**Ελληνικα**» [ενν.κτισματα ή μαρμαρα ή ερειπεια] και οι Ελληνες λεγονταν Γραικοι ή Ρωμιοι. Δεν εξαιρειται ο χωρος του αεροδρομιου αφου υπηρχε και εκει ο αρχαιος ναος της Κωλιάδος Αφροδιτης. Συμπτωματα εκει και μονον υπηρχε και λοιμοκαθακτηριο και αυτό μπερδεψε τον Κ. Μπιρη. [260](#)

Ομοηχα

λύμη[2] ο λιμός :πεινα [3]

Πβλ.στην ακολουθια της Αρτοκλασιας

*Έτι δεόμεθα υπέρ του διαφυλαχθήναι την αγίαν εκκλησίαν ταύτην, την νήσον ταύτην, και πάσαν πόλιν και χώραν από **λοιμού, λιμού, σεισμού, καταποντι-***

σμού, πυρός, μαχαίρας, επιδρομής αλλοφύλων, εμφυλίου πολέμου και αιφνι-
δίου θανάτου·

[Sporco](#) <lat. Sporcus < περκνός (μαυριδερός) και κατ'επέκταση μολυσμενος, βρωμικός .
Η χολερα συγγεεται με τον μαυρο θανατο την πανώλη ή κν πανούκλα που αφησε εποχή
και αφησε ζωντανούς μονο τα δύο τριτα των ευρωπαϊών.

Αναφορές

1

... διά τό τούτους βούλεσθαι σώσαι, **έξώλης** άπολοίμην και **προώλης**, εί προσλαβών γ' αν άργύριον πάνυ πολύ μετά τούτων· έπρέσβευσα. σημείον δέ· έπι γάρ την τρίτην πρε-σβείαν δίς με χειροτονησάντων υμών' δις έξωμοσάμην.

2

**Έλατμήνατο, έκ του λυμαίνω, τούτο έκ του λύμη· δια-
φέρει λύμη (add. λήμη) και λοιμική, ότι ή μέν λύμη φθορά
τίς έστι ψυχην διαβαίνουσα· σημαίνει δέ και την άκαθαρ-
σίαν, και γίνεται παρὰ τό λύω, λύσω, λέλυκα, λέλυμαι, λύμη,
έξ ού και λύματα· και "Ομηρος,** 5
εις αλα τ' έβαλον λύματα.

**Ή δέ λύμη (λήμη) λευκόν έστι και ύγρόν κατὰ τών όφθαλμών
συνιστάμενον· γίνεται δέ παρὰ τό λάω τό βλέπω, και την
μη άπαγόρευσιν, και γάρ κωλύει τό μη λάειν ή βλέπειν
ποιεΐν· ή παρὰ τό λήθω τό λανθάνω, λήσω, λέληθα, λέλημαι, 10
λήμη, τούς γάρ λημώντας μη βλέποντες (και μη βλέποντας)
παρερχόμεθα. Ή δέ λοιμική νόσος τίς έστι φθαρτική
σώματος παρὰ τό λοιμός γινομένη.**

3

λίμός, ού, ό:— πείνα, σιτοδεία, ακουσία νηστεία, *δίψα τε και λιμός* Il.19.166; *λιμῶ
θανέειν* Od.12.342; *λιμόν όμοῦ και λοιμόν* Hes.Op.243, cf. Th.2.54; λ. αϊανής
Pi.I.1.49; *λιμῶ συνεστεῶτας* Hdt. 7.170; σκότῳ λιμῶ ξύνοικος A.Ag.1642; δειπνου
προφήτην λιμόν Antiph. 217.23; *άπανθ' ό λ. γλυκέα πλήν αύτοῦ ποιεί* Id.293; ό δέ
λ. έστιν άθανασίας φάρμακον Id.86.6: pron., *άπολεΐτε λιμῶ* Μηλίῳ, referring to
the siege of Melos, Ar.Av.186: metaph., *ήδη γάρ είδον . . λιμόν τ' έν άνδρός πλου-
σίου φρονήματι, γνώμην δέ μεγάλην έν πένητι σώματι* E.El. 371.
Il. Πεινασμενος ξενος , Men.Kol.78, Posidipp.26.12, Eust. 1828.6.

Δικαιοπόλις: όπτᾶτε τάγγελεια.

Χορός: *άποκτενεΐς λιμῶ 'μέ και τούς γείτονας κνΐση τε και φωνή τοιαῦτα
λάσκων.*

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ ΑΧΑΡΝΗΣ

ὁ Μήλιος λιμός, συνήθ' ἐν παροιμίαι λεγόμενον
ἐφ' ὅτου ποτὲ ἢ Μήλος ἠναγκάσθη ὑπὸ λιμοῦ
νά παραδοθῆ εἰς τοὺς ἔχθρους. Ἄριστφ. Ὅρν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΩΡΕΝΤΗΣ, ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΩΝ, ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Παράγωγα: λιμάρης, λιμασμένος

4

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΝΩ ΤΩΝ 12 άλλα τοπωνυμια με ονομα «Ελληνικο» .

Δεν μπορεί να ονομάζονται όλα από εκεί υπάρχοντα λοιμοκαθαρτήρια.

Η ονομασία Διδότο γιατί εκεί υπήρχαν αρχαία ελληνικά μνημεία κυρίως ναοί.

Αυτά εγενοντο ακόμα στις εποχές που το Έλληνας σήμαινε ειδωλολάτρης και όλοι οι λοιποί ήταν οι Ρωμιοί ή χριστιανοί.

Ελληνικό το:

1. Πόλη ν. Αττικής, νομαρχίας Αθηνών, του Γιολεοδομικού Συγκροτήματος Πρωτευούσης, στη Ν περιοχή του, δ. Ελληνικού· κάτ. 1928 267,1940 1.701, 1951 2.221,1961 4.631, (-), 1981 11.498, 1991 13.517· υψόμ. 5. Στην περιοχή του βρισκόταν έως το 2001 το φερώνυμο αεροδρόμιο.

2. (έως 1928 Λοζέτσι). Οικ. της Ηπείρου, στις πλαγιές της κορ. Αετορράχης, ΝΑ των Ιωαννίνων, ν. Ιωαννίνων, δ. Κατσανοχωριών (έως 1997 επ. Δωδώνης, κοιν. Ελληνικού)· κάτ. 1928 61 3,1940 7 29,1951 665,1961 701,1971 603,1981 561,1991 604· υψόμ. 740. Στην περιοχή η **μονή** Τσούκας.

3. Οικ. της Πελοποννήσου, ΒΔ του Ναυπλίου, ν. Αργολίδος, δ. Αργους (έως 1997 επ. Άργους, κοιν. Ελληνικού)· κάτ. 1928 1 60,1940 3 49,1951 395,1961 370,1971 301. 1981 345, 1991 379· υψόμ. 250.

4. (έως 1928 Μουλάτσι). Οικ. της Πελοποννήσου, στις πλαγιές της κορ. Σκονταβός, Δ της Τριπόλεως, ν. Αρκαδίας, δ. Τρικολώνων (έως 1997 επ. Γορτυνίας, κοιν. Ελληνικού)' κάτ. 1928 81 5,1940 8 40. ι--: . 631. 1961 466. 1971 358.1981 401, 1991 349' υψόμ. 72. ΠΡΟΣΩΠΑ. Γεννήθηκε ο Αβραμόπουλος Δημήτριος, πολιτικός

5. (έως 1940 Ελληνικός). Οικ. της Δυτικής Στερεάς: στις απολήξεις του όρους Παναιτωλικού, ν. Αιτωλίας κε. Ακαρνανίας, δ. Παναιτωλικού (έως 1997 επ. Τριχωνίδα, κοιν. Ικουτεράς)' κάτ. 1928 106, (-). 1971 156,1981 137, 1991 244· υψόμ. 350.

6. (έως 1928 Μπετσιλέρ). Οικ. της Θεσσαλίας. ΝΑ της Λάρισας, ν. Λαρίσης, δ. Ενιπέως (έως 1928 επ. Φαρσάλων, κοιν. Μεγάλου Ευυδρίου)· κάτ. 1928 2 3 7.

1940 373, '951 409. 1961 295. 1971 272, 1981 239,1991 220
υψόμ. 125.

7. (έως 1928 Μύροβο). Οικ. της Κεντρικής Μακεδονίας. ΝΑ του Κιλκίς, ν. Κιλκίς, δ. Κρουσσών (έως 1997 επ. Κιλκίς, κοιν. Ελληνικού)· κάτ. 1928 2 44,1940 3 79,1951 2 39.1961 322,1971 194.1981 177,1991 203- υψόμ. 710.

8. (έως 1955 Κουλένπα). Οικ. της Πελοποννήσου, στη χερσό- νησό του Ελους. ν. Λακωνίας, δ. Μονεμβασίας (έως 1997 επ. Επίδαυρου Λιμηράς. κοιν. Ελληνικού)' κάτ. 1928 331. 1940 3 88. 1951 421. 1961 309, 1971 232, 1981 200,1991 166 υψόμ. 500.

9. (έως 1928 Λουζι. έως 1940 Ελληνικά). Οικ. της Πελοποννήσου. ΒΔ της Κορίνθου, ν. Κορινθίας, δ. Ευρωστίνης (έως 1997 επ. Κορινθίας, κοιν. Ελληνικού)· κάτ. 1928 2 07. 1940 217.1951 196. 1961 192.1971 140. 1981 90. 1991 114- υψόμ. 510.

10. Οικ. της Σαλαμίνας, ν. Αττικής, νομαρχίας Πειραιώς, δ. Σαλαμίνας (έως 1997 επ. Πειραιώς, δ. Σαλαμίνας)· κάτ. (-). 1981 35.1991 72' υψόμ. 40.

11. (έως 1961 Πασαλιανά). Οικ. της Κρήτης, ΝΔ των Χανίων, ν. Χανίων, δ. Πλατανιά (έως 1997 επ. Κυδωνιάς, κοιν. Σιριλίου)· Κάτ. 1928 101. 1940 114. 1951 102, 1961 79, 1971 67, 1981 73. 1991 65- υψόμ. 80.

12. (έως 1955 Μπούμπα). Οικ. της Πελοποννήσου. Ν της Πάτρας, ν. Αχάϊας. δ. Φαρών (έως 1997 επ. Πατρών, κοιν. Ελληνικού)" κάτ. 1928 2 63,1940 3 13,1951 37 3. 1961 2 34, 1971 81. 1981 61. 1991 43· υψόμ. 500.

○ Οικ της Πελοποννήσου, ν. Αρκαδίας, επ. Κυνουρίας, κοιν. Άσπρους· κάτ. 1928 27, (-). 1961 80, (-)· υψόμ. 600.

5

Καραντίνα : Κυριολεκτικά σημαίνει σαραντάρα. Αυτή που διαρκεί 40 ημέρες. Από το ιταλικό quaranta (40).

Κάποιο άτομο και πολλές φορές ολόκληρο τα πλήρωμα ενός πλοίου ετίθετο υπό καραντίνα, επειδή υπήρχε υποψία ότι υπήρχε κάποια λοιμώδης νόσος. Το πλοίο ύψωνε κίτρινη σημαία και δεν προσέγγιζε στο λιμάνι . Οι άνθρωποι διακομίζοντα στο λοιμοκαθαρτήριο ή αζάρωτο ή λοιμικό. Παρέμεναν εκεί επί 40 ημέρες. Όσοι επιζούσαν λογίζονταν ως μη ομαλυνθέντες. Το επώνυμο **Σαραντάρης** ίσως να αφορούσε κάποιο τέτοιον επιζήσαντα.

Αρχικά εφάρμοσαν την καραντίνα στη Βενετία. Αργότερα δε σε όλες τις κτήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

260

Συγγραφέας: Κ. ΜΠΙΡΗΣ :

Τίτλος: ΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Εκδότης: ΓΔΑΑ-ΑΔ 17

Έτος:1971

Θέση:11

Σπυρίδων Ζαβιτσιάνος

Χολέρα, Πανώλης, Και άλλαί επιδημιαί. Ή εξ αυτων Προφυλαξις Δια Των εν Χρησει Λοιμοκαθαρτηριων 1910

ΤΑΣΣΟΣ Δ. ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ ΒΕΗΣ

Η ΧΟΛΕΡΑ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1865 ΚΑΙ 1866

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 1867

MARQUEZ GABRIEL-GARCIA

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΧΟΛΕΡΑΣ (EL AMOR EN LOS TIEMPOS DEL COLERA)